

SIMFONIZM JANRI RIVOJI.

Umidjon Nurullaev,
Musiqqa madaniyat fakulteti,
Vokal va cholgʻu ijrochiligi II kurs talabasi
Maryam Mirzaeva,
Musiqqa madaniyat fakulteti oʻqituvchisi

Annotatsiya: Qadimda Qadimgi Yunoniston va Qadimgi Rimda tez-tez maʼno bilan qarama-qarshi nuqtai nazaridan bilan bogʻlangan "qarama -qarshilik" simfoniya. Opera paydo boʻlganidan beri, 16-asrning oxirida, har doim instrumental epizodlar mavjud edi, keyin esa simfoniylar 2 ta turga ajratildi. Keyingi yillarda yirik mavzular, falsafiy gʻoyalarni mujassamlantiruvchi janr sifatida qiziqish kuchaydi va Oʻzbekistonda dasturli simfonizm ravnaq topib, simfonik albom boyidi.

Kalit soʻzlar: simfoniya, kompozitor, klassik, romantik, diaphony, simfonizm, epizod,

Musiqqa insonga goʻzallik bagʻishlaydi, ruhini tarbiyalashda ham muhim oʻringa ega hisoblanadi, uning turli xilma-xilligi va janrlariga koʻra bir necha turlariga boʻlinishi esa qalbimizni goʻzallikka chorlaydi. Mana shunday janrlardan biri bu simfoniya janri boʻlib, hayot olamiga shoʻngʻitib insonning etini junjikturuvchi orombaxsh hayot kasb etadi.

- Simfoniylar yaratilishi
- Simfonik kompozitorlar
- Oʻzbek simfoniyaachilari
- Klassik va romantik simfoniya

Qadimda Qadimgi Yunoniston va Qadimgi Rim - «simfoniya» ohanglari, bir uygʻunlashtirilgani deb nomlangan harakterli boʻlgan "diaphony", fitna, ixtilof, yoki tom maʼnoda "antiphony" (tez-tez maʼno bilan qarama-qarshi nuqtai nazaridan bilan bogʻlangan "qarama -qarshilik". Oʻsha paytda "simfoniya"

atamasi sferalar uyg'unligiga, masalan, Aristotelning "Osmonda" risolasida va ba'zi musiqa asboblariga tegishli edi. Pythagoreans beshinchi va to'rtinchi simfoniya (consonances) deb ataladi, boshqa barcha undoshlar - dissonanslarga (diafoniyalarga) bo'linadi. "Simfoniya" atamasining xuddi shu ma'nolari musiqa nazariyasida qadimgi rimliklar tomonidan ishlatilgan, shu jumladan buyuk rim olimi musiqachisi Betsiy o'rta asr fani "simfoniya"ning qadimiy ma'nosini to'liq meros qilib oldi. Vaqti-vaqti bilan qo'llaniladigan musiqa asboblari ro'yxati ma'lum bo'lmagan baraban turi bilan to'ldirilgan Sevilya Isidorining "Etimologiyasida" (VII asr), organist "Psevdo-Muris " risolasida, (XIII asr) va boshqa mahalliy - eski fransuz, eski ingliz, eski german va boshqalar - g'ildirakli liraning navlari XVI asrda "simfoniya" so'zi motets va boshqa ruhiy - cherkov yoki paraliturgik musiqa to'plamlari nomlarida ishlatilgan bo'lib, u vokal polifoniyasiga tegishli edi. Mashhur musiqa nashriyotchisi Georg Rau [de] "Simfoniya yoqimli va qisqa" (Symphoniae iucundae atque adeo breves; (1538) musiqiy nashriyotining 52 ta to'rt qismli motetlarini o'z ichiga olgan kolleksiyani misol sifatida ishlatadi. XV-XVI asrlar o'rtalari XVI -XVII- asrlar oxirida "simfoniya" so'zi vokal va instrumental kompozitsiyalar nomlarida uchraydi. Masalan, G.Gabrieli "Muqaddas simfoniya" (Sacrae symphoniae, 1597 va Symphoniae sacrae, 1615) va Heinrich Schutz (Symphoniae Sacrae, 1629, 1647, 1650), shuningdek, instrumental asarlar sarlavhalarida, masalan, Lodoviko Grossi da Viadananing "Musiqiy simfoniya" (Sinfonie musici , 1610) 16-asrda "tushunchalar orasida hech qanday aniq farq bo'lmagan sonatalar", "simfoniya» va «konsert" Masalan, agar Jovanni Gabriel 16-asr oxirida ovozi hamohanglik chaqirib, asboblari "simfoniya", keyin 17-asr boshlarida Adriano Bankieri va Salomon Rossi bu konsepsiyani ovozsiz cholg'u asboblarning birgalikda chalinishiga ishlatganlar. Opera paydo bo'lganidan beri, 16-asrning oxirida, har doim instrumental epizodlar mavjud edi: har bir aktga kirish, ovozli-vizual rasmlar, batafsil raqslar - har qanday epizod "simfoniya" deb nomlangan. Vaqt o'tishi bilan instrumental epizodlar spektakldan olib tashlandi. Undan keyin esa simfoniya 2 ta turga ajratildi: klassik va romantik simfoniya.

Bu davrda bir qator kompozitorlar o'zining mashhur simfoniyalarini yaratishgan edi. Y. Gaydn, V. Motsart va ayniqsa L. Betxovenlar simfonoyaning klassik namunalarini yaratdi. 19-asr kompozitorlaridan F. Shubert, G. Berlioz, I. Brams, A. Dvorjak, S. Frank, A. Brukner, G. Maler, A. Borodin, P. Chaykovskiy, A. Skryabin va boshqa janr rivojiga muhim hissa qo'shgan, janrning mavzu va mazmunini boyitgan. 20-asr kompozitorlari ijodida simfoniyalar yangi bosqichga ko'tarildi. N. Myaskovskiy, D. Miyo, S. Prokofev, Ya. Sibelius, P. Xindemit, D. Shostakovich, I. Stravinskiy, B. Martinu, A. Onegger, A. Shnitkellar simfonik ustalar sifatida tanilgan.

O'zbekistonda 1930 - yillardan simfonik musiqa ning jadal rivojlanishi simfoniyaning paydo bulishiga zamin buldi (G. Mushelning birinchi simfoniyasi, 1938). Keyingi yillarda yirik mavzular, falsafiy g'oyalarni mujassamlantiruvchi janr sifatida qiziqish kuchaydi (Mushelning 2 va 3 simfoniyalari, M. Shteynbergning 5 simfoniya-rapsodiyasi, M. Ashrafiyning 1 va 2 simfoniyalari va boshqalar). 1960 yillarning 2 yarmida O'zbekistonda dasturli simfonizm ravnaq topib, B. Zeydman, R. Hamroev, B. Gienko va boshqalar ijod qilishdi. 1970-2000 yillarda R. Vildanov (4 ta), Sayfi Jalil (2 ta), T. Qurbonov (10 ta), M. Tojiev (19 ta), Ik. Akbarov (3 ta), M. Mahmudov (3 ta), N. G'iyosov (12 ta) simfonik albomni boyitishdi.

Janrning keyingi rivojlanishida Vena klassik maktabi katta rol o'ynadi . Ushbu janrdagi 104 ta asar muallifi Jozef Gaydn "Simfoniya otasi" deb nomlanadi: uning asarida klassik simfoniyaning shakllanishi yakunlandi, uning tuzilishining asosiy xususiyatlari - ichki qarama -qarshiliklar ketma -ketligi o'rnatildi. Lekin umumiy fikr, qismlar bilan birlashtirilgan. Gaydn va Motsart harakatli mustaqil tematik materiallar sotib, sikl birlik tonalda, shuningdek mavzulardan o'lchovlarni almashib va belgilar tomonidan yangilanishlar olib borishdi. Gaydnning birinchi dasturiy simfoniyalari paydo bo'ldi : 6-son (" Ertalab ") 7-son (" Tush ") 8 -son ("Kechki soat "). Yakka cholg'u asbobi bilan konsert va 45-simfoniya janriga yaqin bo'lgan shaklda (" Vidolashuv "). Agar Gaydn simfoniyalari tematik

rivojlanishning zukkoligi, soʻz birikmasi va asboblarning oʻziga xosligi bilan ajralib tursa, Motsart simfoniyaga dramatik keskinlikni olib kelib, undan ham buyuk uslubiy birlikni berdi. Motsartning oxirgi uchta simfoniyasi (39-son , 40 - chi va 41-chi) XVIII- asrda simfonizmning eng yuqori yutugʻi xisoblanadi. Motsart tajribasi Gaydnning keyingi simfoniyalarida oʻz aksini topdi.

Romantik simfoniyalar. Dastlabki romantiklar simfoniyalarida klassiklar orasida paydo boʻlgan bir harakatdan ikkinchisiga toʻgʻridan -toʻgʻri oʻtish tendensiyasi kuchayib ketdi; tematik aloqa bilan taʼminlangan qismlar birin-ketin va ketma-ket ketadigan simfoniyalar paydo boʻldi. Ular orasida, F. Mendelssonning "Shotlandiya" simfoniyasida boʻlgani kabi - kesishgan tematizm Betxovenning toʻqqizinchi simfoniyasida allaqachon mavjud edi. Dastur simfoniyasining shakli romantik asarida yanada rivojlandi : umumlashtirilgan shaklda - masalan, F. Mendelssonning "Shotlandiya" va "Italiya" simfoniyalarida, " Reyn" R. Shuman - nom yoki epigrafda ifodalangan, bastakorning niyatiga ham, musiqani idrok etish jarayonida ham baʼzi musiqadan tashqari birlashmalarga kirgan ogʻzaki dastur. Romantizmning xalq madaniyatiga, milliy oʻziga xos boʻlgan hamma narsaga boʻlgan qiziqishi musiqada oʻz aksini topdi: oxirgi simfoniyada hind va afroamerikaliklarga qadar romantika simfoniyalarida xalq qoʻshiqlari va raqslari yangradi (" Yangi dunyodan") Antonin Dvorak.

Insonlarni sehrlovchi bunday janrlarning koʻpligi har bir eshituvchini yoki kompozitorning yuragidagi dard, kulgu va boshqa barcha ehtirolarni kichik va nozik sanʼat boʻlgan musiqa bilan ifodalash juda ham mushkul. Biz atrofimizdagi musiqalarni tinglab turib, goʻyoki ular bizni hech ham choramiz qolganda-gi najot farishtamiz ekanligini yurak-yuragimizdan his qilishimizni oʻzi bir sanʼat boʻlsa kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- *Aleksaeva L. N., Grigoriev V. Yu. XIX-asr chet el musiqasi sahifalari. - M .: Bilim , 1983.- 112 b.*

- *Jitomirskiy D. V. XX asr musiqiy "klassitsizm" tarixi to'g'risida // G'arb san'ati. XX asr (maqolalar to'plami). - M.: Nauka, 1978. - S. 251-291.*
- *Popova T. Simfoniya. - M. - L., 1951 yil.*
- *Internet manbalari (Wikipedia)*